

STALNI MUZEJSKI POSTAV NA BRODU „GALEB” – O MEĐUINSTITUCIONALNOJ SURADNJI, DOKUMENTACIJI NEMATERIJALNE OSTAVŠINE I DONACIJAMA
EMA MAKARUN □ Muzej grada Rijeke, Rijeka
KRISTINA PAVEC □ Muzej grada Rijeke, Rijeka

sl.1. Dušan Milić, *Galeb*, Šibenik, listopad 1956., ostavština Dušana Milića

sl.2. Miodrag Šepić (sasvim desno) u velikom salonu broda „Galeb”, oko 1970., c/b fotografija, MGR-17729, Muzej grada Rijeke

Brod „Galeb” kao aktivni sudionik brojnih događanja turbulentnog 20. stoljeća čuvar je jedne cijele povijesne epohe. Izgrađen je 1938. kao talijanski putničko-teretni brod za prijevoz banana i južnog voća, ali u svojim „štivama” nikada ih nije vidio. Početkom Drugoga svjetskog rata prenamijenjen je za vojne potrebe kao pomoćna krstarica, a potom su ga 1943. nakon kapitulacije Italije, gdje je bio na popravku, preuzeli Nijemci pa je pregrađen za ulogu minonosca i za obavljanje ratnih zadataka Njemačke ratne mornarice. Nakon bombardiranja i potonuća u Rijeci krajem Drugoga svjetskog rata ponovo je obnovljen i stavljen u funkciju školskog broda Jugoslavenske ratne mornarice. Svoju slavu stekao je kao ploveća rezidencija predsjednika SFRJ Josipa Broza Tita, koji se njime koristio za putovanja svjetskim morima radi ostvarenja i promocije međunarodnih državnih političkih ciljeva.

Muzej grada Rijeke jedan je od partnera u prenamjeni i obnovi motornog broda „Galeb” u prvi brod-muzej u

Hrvatskoj, u sklopu projekta *Turistička valorizacija reprezentativnih spomenika riječke industrijske baštine*.¹ Muzejski postav predviđen je na osam paluba i donosi priču o povijesti broda, njegovoj ulozi u stvaranju politike nesvrstanosti, pomorstvu i strojarstvu. Istraživanje je napravljeno u suradnji s relevantnim institucijama, a poseban doprinos razumijevanju uloge „Galeba” dala su svjedočanstva nekadašnjih članova posade, čime je stvorena važna baza nematerijalnih povijesnih izvora.

Skupljanje građe i formiranje Zbirke broda Galeb

Obnova „Galeba” podijeljena je na tri faze. Prva faza obuhvaća brodograđevne poslove njegove rekonstrukcije. Druga se odnosi na konzervatorsko-restauratorske radove u interijeru broda, a treća na opremanje muzejskom opremom i izlošcima. Izrada koncepta budućega muzejskog postava rezultat je višegodišnjih istraživanja teme „Galeba” i skupljanja građe povezane s brodom. Prikupljenu su građu na samom početku većinom činile fotografije dane Muzeju na korištenje, a među prvima su one nekadašnjeg upravitelja strojarnice „Galeba” Dušana Milića (sl.1.), čija je obitelj Muzeju velikodušno ustupila 137 privatnih fotografija. Sustavnim i temeljitim prikupljanjem informacija o brodu uspostavljen je kontakt

¹ www.rijeka.hr, „Brod Galeb”, <https://www.rijeka.hr/teme-za-gra-dane/kultura-2/kulturna-bastina/kapitalni-programi-zastite-ocuvanja-kulturnih-dobara/brod-galeb/> (pristupljeno 9. kolovoza 2023.).

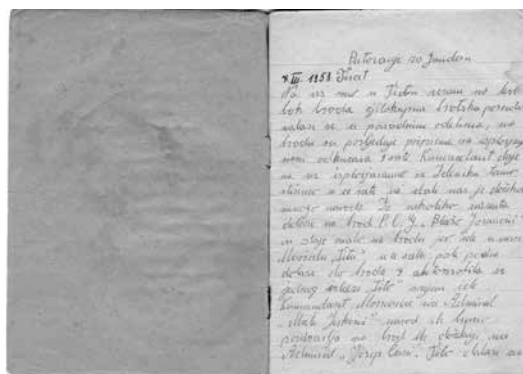

s mnogim bivšim članovima posade „Galeba” i njihovim obiteljima. Pritom ističemo bogatu ostavštinu Miodraga Šepića, zapovjednika „Galeba” od 1963. do 1972.

Njegova je obitelj Muzeju darovala fotografije s putovanja „Galeba” (sl.2.), pomorske instrumente, odličja, ordene, uniforme, ali i iscrpne zapise i opise putovanja Sredozemljem i svjetskim morima. Upravo je tom donacijom 2018. započelo i formiranje nove zbirke unutar muzejskog fundusa, Zbirke broda Galeb. Zbirka danas ima 693 predmeta, najvećim dijelom dobivena donacijama.

Potkraj prosinca 2021. Muzej grada Rijeke raspisao je javni poziv za uključivanje šire javnosti u kreiranje sadržaja stalnoga muzejskog postava na „Galebu”, uz prikupljanje materijalne i nematerijalne građe.² O dobrom odazivu na poziv svjedoči 200-tinjak prikupljenih predmeta, onih danih na korištenje ili doniranih Muzeju u trajno vlasništvo.

Najvećim je dijelom riječ o fotografijama i uspomenama s putovanja „Galebom” poput razglednica, odlikovanja ili suvenira iz 1960-ih i 1970-ih godina. Fotografije prikazuju posadu – časnike, ali i mornare koji su na brodu služili vojni rok putujući u brojne svjetske luke. Od prikupljenih predmeta ističu se dnevnik mornara Frane Hrčića, koji je bio član posade pri prvome inozemnom putovanju „Galeba” u London 1953. godine (sl.4. i 5.), te nesvakidašnja fotografija posade dok baca pisma u bocama za svoje obitelji tijekom prolaska Mesinskim tjesnacem

(sl.3.). Svjedočanstva i sjećanja dobiveni javnim pozivom vrijedna su donacija nematerijalne baštine, a dokumentirana kao videozapisi, bit će dio stalnog postava i time dostupna javnosti.

Prikupljanje fragmentirane i teško dostupne građe za fundus Zbirke broda Galeb i za budući stalni postav na njemu pokazalo se osobito zahtjevnim zadatkom. Muzej se uhvatio ukoštac s usko specijaliziranom i kompleksnom temom koju bi bez doprinosa šire zajednice, pojedinačnih entuzijasta i povijesnih sudionika „Galebova” vremena bilo nemoguće obraditi.

sl.3. Bacanje pisama u bocama, Mesinski tjesnac, oko 1960., c/b fotografija, vl. Branko Mavar

sl.4.-5. Dnevnik Frane Hrčića, 1954./55., MGR-18913, Muzej grada Rijeke

² www.muzej-rijeka.hr, „Broj Galeb: javni poziv Muzeja grada Rijeke”, <https://www.muzej-rijeka.hr/brod-galeb-javni-poziv-muzeja-grada-rijeka/> (pristupljeno 9. kolovoza 2024.).

sl.6. Skica za Spomenik etiopskom partizanu, Antun Augustinčić, 1957., bronca, MGR-19393, Muzej grada Rijeke

3 Marina Smokvina i Mojica Smode Cvitanović, *Baština međunarodne suradnje: afrički i azijski radovi hrvatskih arhitekata* (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, 2021); Teja Merhar, *Moje, tvoje, naše #16 Nesvrstani: Kartografija međunarodne kulturne suradnje SFR Jugoslavije i zemalja u razvoju* (Rijeka: Drugo more i Institut za povijest umjetnosti, 2021), str. 28-29; Davorin Vujčić, „Skulptura Antuna Augustinčića u funkciji kulturne diplomacije”, u: *Anali GAA XXXVII*, ur. Božidar Pejčović (Klanjec, Galerija Antuna Augustinčića, 2017): 45.

4 Augustinčić je prvu umjetničku naobrazbu stekao kod Rudolfa Valdeca i Roberta Frangeša u Visokoj školi za umjetnost i obrt u Zagrebu. Nakon završetka školovanja u Zagrebu studirao je na *École des Arts Décoratifs* i *Académie des Beaux-Arts* u Parizu, a 1946. postaje profesor na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Njegovi se radovi nalaze u brojnim hrvatskim i inozemnim muzejima. Osobito je popularnost stekao već 1930-ih godina realizacijom spomenika u javnim prostorima nekadašnje Jugoslavije, kao i monumentalnim radovima postavljenima u inozemstvu (konjanički spomenik *Mir* ispred zgrade Ujedinjenih naroda u New Yorku).

Gospodarska i kulturna korist za Jugoslaviju unutar Pokreta nesvrstanih zemalja

Na svakoj od osam paluba obrađena je određena tema, a glavnina postava nalazi se na glavnoj, gornjoj, šetnoj palubi, palubi čamaca te na zapovjedničkome mostu. Šetna paluba kao najatraktivnija donosi temu o stvaranju Pokreta nesvrstanih i njegovih protagonista jer je „Galeb” postao sinonim za politiku koja se katkad doslovno na njemu stvarala. Brod je plovio na tri kontinenta, posjetio više od 30 država, ugostio 89 svjetskih državnika i preplatio više od 80 000 nautičkih milja. Svoje prvo putovanje u državničke svrhe „Galeb” je ostvario otplovivši u London 1953., kada je Velika Britanija prvi put uz sve državničke počasti ugostila jednoga komunističkog vođu. Na prvo putovanje izvan Europe isplovio je iz Rijeke 1954. u Indiju i Burmu, a potom se 1961. uputio prema zemljama Afrike, na plovidbu nazvanu *Put mira*, u trajanju od 72 dana.

Mnogobrojna državnička putovanja bila su prilika za ugovaranje poslova te za razvoj gospodarske suradnje Jugoslavije s azijskim i afričkim zemljama. Upravo su u zemljama članicama Pokreta jugoslavenski arhitekti postizali iznimna priznanja. Građevinska poduzeća gradila su diljem *trećeg svijeta*, pridonosila su gospodarskom jačanju Jugoslavije, a realizirani projekti kulturne, gospodarske i ine namjene imali su i diplomatsku važnost.

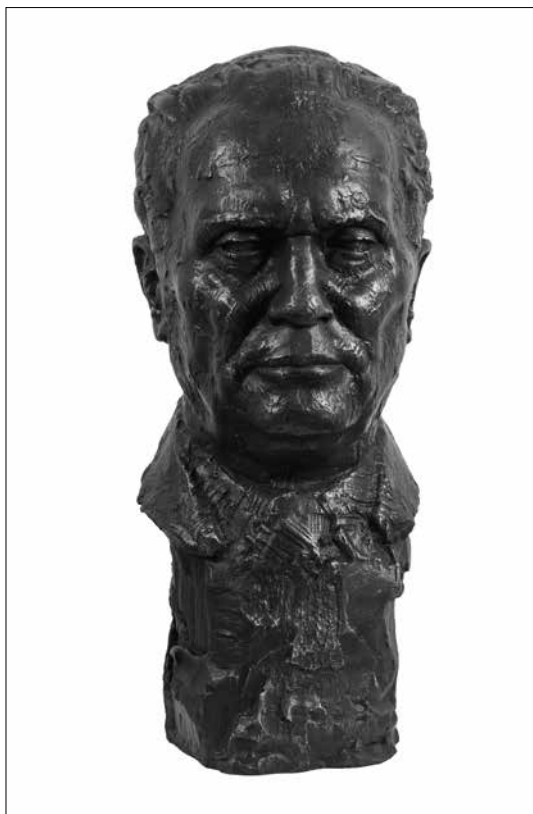
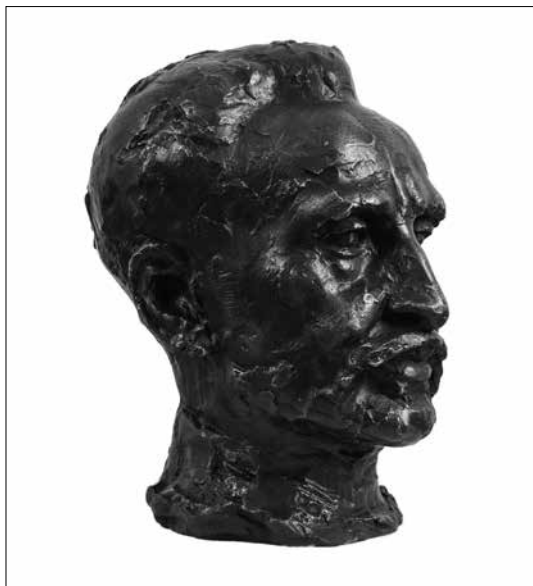
Među njima su iznimna arhitektonska zdanja i urbanistički planovi poput Generalnoga urbanističkog plana glavnoga grada Gvineje Conakryja. Arhitekti Zdravko Bregovac i Vjenceslav Richter radili su na projektu Muzeja u sirijskom Alepu; urbanist Vladimir Antolić, kao dje-latnik Ujedinjenih naroda 1950-ih i 1960-ih, sudjelovao

je u planiranju i reviziji gradova i regija Burme, Malezije i Indonezije, dok je urbanist i arhitekt Miro Marasović bio voditelj projektnog tima zaduženoga za prostorni razvoj sveučilišnog kampusa *Kwame Nkrumah* – University of Science and Technology u Gani. Branko Petrović, urbanist iz Požege, postao je 1962. glavni arhitekt Ministarstva javnih radova i komunikacije Etiopije u Adis Abebi, a dvije godine poslije ondje su arhitekti Ivan Štraus i Zdravko Kovačević izrađivali projekte za Glavnu poštu i Ministarstvo telekomunikacija, za što su nagrađeni međunarodnim priznanjem. Sedamdesete godine 20. stoljeća u dalekim je zemljama obilježio arhitekt Ivan Prtenjak, angažiran na realizaciji arhitektonskih zdanja u Kongu, Tunisu, Saudijskoj Arabiji i Jordanu.³

Osim arhitektonskih angažmana, jednako su ambiciozna bila i ona na području umjetnosti. Muzejskim je postavom posebno istaknut rad Antuna Augustinčića (1890. – 1979.), hrvatskog kipara iz Klanjca, koji je umjetničkim djelovanjem svoj trag ostavio i u Etiopiji.⁴

Adis Abeba, egzotičan milijunski grad u središtu Etiopije, dolaskom Haile Selasija na vlast i početkom suradnje s Josipom Brozom Titom sredinom 1950-ih, postaje središte niza umjetničkih ostvarenja jugoslavenskih umjetnika. Naime, bilo je potrebno dodatno istaknuti važnost grada u kojemu su mnogi europski arhitekti ostavili svoj trag te učvrstiti nacionalni identitet i istodobno potaknuti novu kulturno-umjetničku suradnju.

Sredinom stoljeća Antun Augustinčić i njegov suradnik Frano Kršinić (1897. – 1982.) podigli su u Adis Abebi obelisk u čast žrtvama fašizma (*Jekatit 12*). Gipsani fragment spomenika *Etiopljanka* nalazi se u Galeriji Antuna Augustinčića u Klanjcu. Monumentalni lik Etiopljanke u

rukama drži tanjur s odrezanom ljudskom glavom, što aludira na stradanja etiopskog naroda za vrijeme talijanske okupacije od 1936. do 1941. Nakon svečanog otkrivanja spomenika Augustinčić je u znak zahvalnosti za taj umjetnički angažman darovao caru Haileu Selasiju njegov portret.

Rad dvojice kipara bio je dobro prihvaćen u etiopskoj prijestolnici te je već 1957. uslijedila nova narudžba. U Holetti, nedaleko od Adis Abebe, izradili su *Spomenik etiopskom partizanu*. Bila je to tri metra visoka skulptura

vojnika u raskoraku, s puškom u ruci, postavljena na desetmetarskom podnožju ispred Prve vojne škole u tom gradu. Spomenik je poslije srušen. Upravo će model etiopskog partizana poslužiti za niz Augustinčićevih varijanti vojnika u trku, primjerice za spomenike na tzv. Brozovu bregu pokraj Klanjca u Batini. Treći, jednako ambiciozan projekt Kršinića i Augustinčića realiziran je u Harareu, gdje je podignut konjanički spomenik u čast Selasijeva oca rasa Makonnena i njegove pobjede u Prvom etiopsko-talijanskom ratu kod Aduu 1896. Ratni pobjednik trebao je biti prikazan kao čovjek mira, karakternih crta filozofa, a ne kao realistično prikazani mladi ratnik. Augustinčić i Kršinić dokazali su se kao umjetnici sposobni objediniti tjelesni i duhovni sklad stvaranjem utopijskog lika ratnika/pravednika i mislioca u jednoj skulpturi.⁵

Doprinos Galerije Antuna Augustinčića i Krapinsko-zagorske županije stalnom postavu „Galeba”

Poglavlje o djelovanju hrvatskog kipara Antuna Augustinčića u Etiopiji, politički angažiranom narudžbama državnog vrha kako etiopskoga, tako i jugoslavenskoga, te o poveznici s „Galebom” promišljeno je u suradnji s Galerijom Antun Augustinčić iz Klanjca.⁶ Iz Galerije su odabrane četiri skulpture za budući muzejski postav: *Skica za Spomenik etiopskom partizanu* (GAA, inv. br. GA-502), *Portret Jovanke Broz* (GAA, inv.br. GA-302), *Portret cara Hailea Selassija* (GAA; inv.br. GA-19)

sl.7. *Portret Hailea Selassija*, Antun Augustinčić, 1955., bronca, MGR-19389, Muzej grada Rijeke

sl.8. *Portret Josipa Broza Tita*, Antun Augustinčić, 1961., bronca, MGR-19394, Muzej grada Rijeke

sl.9. *Portret Jovanke Broz*, Antun Augustinčić, 20. stoljeće, bronca, MGR-19395, Muzej grada Rijeke

5 Haile Selasije je Augustinčića upoznao na Brijunima i tada su razgovarali o mogućoj narudžbi za *Spomenik žrtvama fašizma* u Adis Abebi. Upravo je taj spomenik do danas ostao sačuvan jer nije napravljen kao glorifikacija carskog režima već kao obilježje stradanja etiopskog naroda za vrijeme talijanske okupacije. Sve je narudžbe pratio naručitelj, o čemu svjedoči dolazak etiopskog umjetnika Afewerka Tekléa u Zagreb da kao carev izaslanik nadgleda rad na konjaničkoj skulpturi rasa Makonnena. Tada je izjavio: „...taj spomenik o kojemu se mnogo piše i govori u mojoj zemlji, već je postao simbol prijateljstva između Etiopije i Jugoslavije”; Vujčić, *Skulptura Antuna Augustinčića u funkciji kulturne diplomacije*, 42-44.

6 Stručni suradnici na projektu stalnog postava broda „Galeb” su Božidar Pejčević i Davorin Vujčić iz GAA.

i *Portret maršala Tita* (GAA, inv.br. GA-112). Izabrane skulpture predviđene za četiri kabine odgovaraju kontekstu zadane povijesne teme, a odabrane su prema kriteriju likovnih posebnosti, prezentirajući Augustinčića kao iznimnog kipara čije je umijeće bilo prepoznato i u dalekim zemljama. Spomenute skulpture nije bilo moguće posuditi na dulje vremensko razdoblje, zbog čega je bilo potrebno izraditi nove odljeve. Neposredno prije lijevanja Muzej je od Hrvatske autorske agencije i Ivana Lozice kao vlasnika autorskih prava ishodio dozvolu za nove brončane odljeve. Cjelokupni projekt potpomogla je Krapinsko-zagorska županija, koja je snosila troškove lijevanja skulptura u Ljevaonici umjetnina Ujević u Zagrebu.⁷ Skulpture su donirane vlasniku broda – Gradu Rijeci, a potom, 2023. godine, na temelju Ugovora o donaciji⁸, Muzeju grada Rijeke, čime su postale dio fundusa Zbirke broda Galeb. Realizacija posljednje spomenute donacije izvrstan je primjer dobre suradnje ustanova u kulturi s regionalnim i lokalnim samoupravama na području prezentacije, interpretacije, zaštite i očuvanja kulturne baštine.

Dio postava o Augustinčićevu angažmanu u Etiopiji predstavljen je u kabini 17-V na Šetnoj palubi. Na tom je mjestu predviđeno izlaganje *Skice za spomenik etiopskom partizanu* (sl.6.) kao ključnog izložka za razumijevanje njegovih umjetničkih nastojanja u toj zemlji, dok je *Portret Hailea Selassija* (sl.7.) našao svoje mjesto unutar povijesne tematike kabine etiopskog cara. Portreti Jovanke Broz i Josipa Broza Tita bit će izloženi unutar njihovih spavaćih kabina (sl.8. i 9.).

Zaključak. Stalni postav u muzejskom prostoru „Galeba” nemoguće je zamisliti bez donirane građe i one koju su postavu na korištenje ustupili privatni imatelji, institucije i drugi sudionici realizacije programa. U trenutku početka projekta brod nadasve bogate prošlosti zatečen je napušten i opljačkan, stoga su inicijalnu građu činile samo priča o nekadašnjoj slavi i osiromašena oprema interijera. Višegodišnjim radom na postavu, restauracijom zatečenog stanja i ustupanjem novih materijala povezanih s „Galebom” rasvijetljena je zaista impresivna natuknica povijesti svjetskog značenja, kompleksna i dinamična, kako i priliči brodu kojemu je čak četiri puta mijenjana namjena.

Priljeno: 12. kolovoza 2024.

7 [www.kzz.hr](https://kzz.hr), „Augustinčićeve skulpture uskoro u muzeju na Galebu”, <https://kzz.hr/novosti/augustinicive-skulpture-uskoro-u-muzeju-na-galebu/> (pristupljeno 9. kolovoza 2024.).

8 Ugovor o darovanju, Klasa: 611-01/22-01/36 PŠ, Broj:2170-1-06-0023-22, 8.veljače 2023.

A PERMANENT MUSEUM DISPLAY ON THE SHIP *GALEB* – ON INTERINSTITUTIONAL COLLABORATION, DOCUMENTATION OF THE INTANGIBLE LEGACY AND DONATIONS

The ship *Galeb* was an active participant of numerous events during the turbulent 20th century and is the custodian of a whole historical epoch. The City Museum of Rijeka, one of the partners, is taking part in the renovation of the MB *Galeb* and its repurposing into the first museum boat in Croatia. The set-up is planned for eight decks and tells the story of its history, its role in the creation of the politics of the Non-Aligned movement, seafaring and ship's engines. Museum research has managed to record some highly significant eye-witness accounts of former crew members. A different topic is addressed on each deck, while the main part of the display is on the upper main promenade deck, the boat deck and the bridge.

Collection of the fragmented and difficult-to-access material for the holdings of the *Galeb* ship Collection and the future permanent display turned out to be a particularly demanding assignment. The Local History Museum had to get to grips with a highly specialised and complex theme that without the contributions of the general public, the occasional enthusiast and historical stakeholders of the time of the *Galeb* would have been impossible to tell. In the creation of the contents it was not only the academic community, the educational and cultural institutions that took part, for the general public also joined in, donating in response to the museum's public call about two hundred objects.

The theme of economic and cultural exchange of knowledge and skills among the members of the non-aligned movement is presented on *Galeb*. Picked out in the museum display is the artist Antun Augustinčić with a depiction of his engagement for the political leadership of Yugoslavia and Ethiopia, presented by the joint efforts of the Antun Augustinčić Gallery, the Krapina-Zagorje County, the City of Rijeka and the City Museum of Rijeka in the shape of the donation of four casts of selected Augustinčić sculptures. The accomplishment of the donation is a good example of cooperation among institutions in culture and of regional and local government units in the presentation, interpretation, protection and preservation of the cultural heritage.